

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

1. บทสรุป

จากการศึกษาสิทธิการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของผู้เสียหายในการดำเนินคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเกี่ยวกับการเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการของผู้เสียหายนั้น มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ทราบประวัติความเป็นมา แนวคิดและวิวัฒนาการของการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในยุคต่าง ๆ จากเดิมที่จะเน้นไปที่ผู้กระทำความผิดเป็นสำคัญ แต่เมื่อปรากฏว่ามีการศึกษาเรื่องเหยื่อวิทยาอย่างจริงจังประกอบกับกระแสการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนที่แผ่กระจายไปทั่วโลก แนวคิดเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของเหยื่ออาชญากรรมหรือผู้เสียหายในคดีอาญาจึงพัฒนาขึ้นเป็นลำดับ และเป็นรูปธรรมเมื่อมีปัญญญาว่าด้วยหลักการพื้นฐานเกี่ยวกับการอำนวยความสะดวกแก่ผู้ได้รับความเสียหายจากอาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยไม่ถูกต้อง

ปัญญญาว่าด้วยหลักการพื้นฐานเกี่ยวกับการอำนวยความสะดวกแก่ผู้ได้รับความเสียหายจากอาชญากรรมและการใช้อำนาจโดยไม่ถูกต้องได้ทำให้การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น โดยมีคำจำกัดความคำว่า ผู้เสียหายจากอาชญากรรม (Victim of Crime) หมายถึง บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่ได้รับความเสียหายไม่ว่าจะในด้านการบาดเจ็บทางร่างกายหรือสภาพจิตใจ ความเจ็บปวดทรมาน ความรู้สึกนึกคิด ความสูญเสียทางเศรษฐกิจหรือสิทธิขั้นพื้นฐาน โดยเป็นผลมาจากการกระทำหรือละเว้นการกระทำซึ่งเป็นการละเมิดต่อกฎหมายอาญารวมถึงกฎหมายที่บัญญัติให้การใช้อำนาจหน้าที่โดยไม่ถูกต้องเป็นความผิดทางอาญาอันเป็นกฎหมายของประเทศสมาชิกนั้น ๆ ไม่คำนึงว่าได้มีการพบหรือจับกุม ฟ้องร้อง หรือลงโทษผู้กระทำความผิดหรือไม่ และไม่คำนึงว่าผู้กระทำความผิดกับผู้เสียหายมีความสัมพันธ์อย่างไร

ปฏิกูญญาฯ ดังกล่าวได้กำหนดหลักการในการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมและได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นทางการโดย

- 1) แจ้งให้เหยื่อทราบถึง บทบาทและขอบเขตของตน กำหนดเวลาและความก้าวหน้าของการดำเนินการพิจารณาและการพิพากษาคดีโดยเฉพาะอย่างยิ่งคดีร้ายแรงและเหยื่อได้ขอทราบข้อมูลข่าวสารนั้น
- 2) ยอมรับฟังและพิจารณาถึงทัศนคติและความกังวลใจของเหยื่อในขั้นตอนที่เหมาะสมของการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดี ที่ผลประโยชน์ส่วนบุคคล ของเหยื่อได้รับผลกระทบโดยปราศจากอคติต่อผู้ต้องหา และสอดคล้องกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของรัฐ
- 3) จัดให้มีการช่วยเหลือเหยื่อที่เหมาะสมตั้งแต่ต้นจนจบกระบวนการทางกฎหมาย
- 4) กำหนดมาตรการที่จำเป็น เพื่อลดความไม่สะดวกแก่เหยื่อ เพื่อปกป้องสิทธิส่วนบุคคลและให้หลักประกันในความปลอดภัยจากการข่มขู่และการล้าแค้นแก่เหยื่ออาชญากรรม ครอบครัวของเหยื่อ และพยานที่เกี่ยวข้อง

ทำให้นานาอารยประเทศเริ่มตระหนักถึงความสำคัญของผู้เสียหายและรับเอาแนวคิดในการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายตามปฏิกูญญาดังกล่าวมาบัญญัติเป็นกฎหมายภายในประเทศมากยิ่งขึ้น แต่เนื่องจากระบบการดำเนินคดีอาญาของแต่ละประเทศมีความแตกต่างกัน การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายจึงปฏิบัติแตกต่างกันไป เช่น ประเทศฝรั่งเศส ที่มีการดำเนินคดีโดยรัฐ ผู้เสียหายไม่มีสิทธิที่จะฟ้องร้องคดีอาญาด้วยตนเอง แต่ประเทศฝรั่งเศสได้กำหนดให้ผู้เสียหายที่ได้รับการได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดอาญาโดยตรงสามารถยื่นคำร้องขอให้จำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนต่อศาลอาญาซึ่งจะมีผลทำให้พนักงานอัยการต้องดำเนินการฟ้องร้องคดีอาญากับผู้กระทำผิด อันเป็นการคุ้มครองสิทธิผู้เสียหายในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

ประเทศอังกฤษ แม้เดิมจะมีหลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน คือประชาชนทุกคนสามารถดำเนินคดีอาญากับจำเลยได้ แต่ต่อมาสิทธิการดำเนินคดีส่วนใหญ่จะเป็นของ The Crown Prosecutions Service (CPS) สิทธิในการดำเนินคดีอาญาของผู้เสียหายในการฟ้องคดีก็ยังคงอยู่ แต่จะอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของ CPS ซึ่ง CPS สามารถเข้าไป

ดำเนินการเสียเอง หรืออาจจะใช้ดุลยพินิจระงับการฟ้องคดีนั้น ๆ ได้ตามที่เห็นสมควร นอกจากนี้ ยังมีการคุ้มครองสิทธิในการเรียกร้องค่าเสียหายจากรัฐผ่านทางโครงการช่วยเหลือผู้เสียหายในคดีอาญา และการเรียกร้องค่าเสียหายจากผู้กระทำผิด ซึ่งมีในกระบวนการตัดสินคดีของศาลได้แก่ Compensation Orders และ Restitution Orders โดยให้สิทธิผู้เสียหายในการเรียกค่าเสียหายแบบ Compensation Orders คือ การเรียกค่าสินไหมทดแทนของผู้เสียหายในความเสียหายใด ๆ ที่เป็นเหตุให้ได้รับอันตรายแก่ร่างกายรวมถึงจิตใจ ความสูญเสีย หรือความเสียหาย อันเป็นผลมาจากการกระทำผิด ส่วนค่าเสียหายแบบ Restitution Orders นั้น เป็นกฎหมายที่กำหนดให้ศาลมีคำพิพากษาแก่ผู้กระทำผิดที่ถูกลงโทษในความผิดใดก็ตามที่เกี่ยวกับการลักทรัพย์ (Theft) หรือผู้ที่ถูกลงโทษในความผิดฐานอื่นซึ่งความผิดนั้นพาดพิงถึงความผิดที่เกี่ยวกับการลักทรัพย์ ให้คืนทรัพย์สินกับผู้เสียหาย ในลักษณะที่คล้ายคลึงกับการคืนหรือใช้ราคาทรัพย์สินตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 40 ของประเทศไทย

ประเทศสหรัฐอเมริกา มีการให้สิทธิในการฟ้องร้องดำเนินคดีของผู้เสียหายโดยคำฟ้องยื่นเสนอต่อคณะลูกขุน เพื่อทำการไต่สวนมูลฟ้องก่อนเสนอต่อศาลที่มีอำนาจ คำฟ้องนี้เรียกว่า “Indictment” แต่ประเทศสหรัฐอเมริกาจะให้ความสำคัญในการให้ความคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรมทั้งในกระบวนการก่อนหรือระหว่างการพิจารณาคดีอาญา เช่น การแจ้งให้ผู้เสียหายทราบถึงข้อมูลและข่าวสารที่เกี่ยวข้อง การปรึกษาหารือกับอัยการ สิทธิส่วนบุคคลของผู้เสียหายในคดีอาญา เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการให้ความช่วยเหลือกับผู้เสียหายในด้านอื่น ๆ ด้วยไม่ใช่เพียงแค่ให้สิทธิในการดำเนินคดีอาญานั้น โดยเฉพาะการชดเชยความเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญา ทั้งการการชดเชยค่าสินไหมทดแทนจากจำเลยหรือผู้กระทำความผิดและการทดแทนความเสียหายโดยรัฐ

ขณะที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 40 ได้กำหนดหลักเกณฑ์การคุ้มครองสิทธิในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญาไว้และได้นำมาบัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาโดยให้สิทธิกับผู้เสียหายในการดำเนินคดีอาญากับผู้กระทำความผิด เนื่องจากก่อนมีการใช้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ประชาชนมีสิทธิในการฟ้องคดีอาญาด้วยตนเอง แม้สิทธิในการฟ้อง

คดีอาญาของผู้เสียหายจะเป็นเอกเทศจากพนักงานอัยการ โดยผู้เสียหายจะฟ้องคดีเอง โดยไม่มีการร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนหรือจะฟ้องคดีเมื่อพนักงานอัยการจะมีคำสั่งไม่ฟ้องหรือเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการก็ได้ แต่สิทธิในการดำเนินคดีอาญาของผู้เสียหายยังมีข้อจำกัดทั้งในวิธีพิจารณาความอาญาและสภาพความเป็นจริง ไม่ว่าจะเป็นการจำกัดสิทธิผู้เสียหายโดยพนักงานอัยการมีสิทธิที่จะร้องขอให้ผู้เสียหายงดเว้นการกระทำใด ๆ ที่เห็นว่าจะทำให้เกิดความเสียหายแก่คดี ผู้เสียหายที่เข้าร่วมเป็นโจทก์ต้องถือเอาคำฟ้องของพนักงานอัยการเป็นหลัก ผู้เสียหายสามารถเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการ ได้เฉพาะความผิดบางฐานเท่านั้น

จากการศึกษาพบว่าสิทธิการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของผู้เสียหายในการเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการมีข้อจำกัดและเป็นอุปสรรค ในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญาดังนี้

1) ปัญหาเกี่ยวกับการตีความหมายของผู้เสียหาย ศาลฎีกาได้พิพากษาตีความของผู้เสียหายจำกัดไว้ซึ่งเป็นปัญหาที่สำคัญ 2 ประการที่ทำให้ผู้เสียหายไม่อาจใช้สิทธิในการขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการ ดังนี้

(1) ผู้เสียหายนั้นต้องเป็นผู้เสียหายโดยตรง คือ ต้องได้รับความเสียหายจากการประทุษร้ายต่อชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สิน เสรีภาพอย่างชัดเจน แต่หากว่าการกระทำนั้นมีผลกระทบต่อรัฐหรืออำนาจรัฐในการบังคับกฎหมายหรือการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม เช่น กฎหมายป่าไม้ กฎหมายรถยนต์ กฎหมายจราจรทางบก กฎหมายอาวุธปืน แล้วเอกชนไม่มีอำนาจฟ้องผู้กระทำความผิดกฎหมายดังกล่าว เพราะถือว่ารัฐเท่านั้นได้รับความเสียหาย

(2) ผู้เสียหายต้องเป็นผู้เสียหายโดยนิตินัย คือ ไม่มีส่วนร่วมในการกระทำผิดนั้น ๆ เช่น หญิงที่ยอมให้ผู้อื่นทำแท้ง ย่อมไม่มีอำนาจฟ้องบุคคลนั้นฐานทำให้อันตรายแก่ลูก เพราะตนเองก็มีความผิดฐานยอมให้ผู้อื่นทำให้อันตรายแก่ลูก เป็นต้น

2) ปัญหาการแจ้งสิทธิและหน้าที่แก่ผู้เสียหาย เนื่องจากกฎหมายไม่ได้กำหนดหน้าที่ในการแจ้งให้ผู้เสียหายทราบถึงสิทธิในการเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการ หรือแม้แต่การแจ้งกำหนดนัดในการยื่นคำฟ้องแก่ผู้เสียหาย ทำให้ผู้เสียหายไม่ทราบระยะเวลาในการยื่นคำร้องขอเข้าเป็นโจทก์ร่วม ทำให้ผู้เสียหายเสียสิทธิในการเข้าร่วม

เป็นโจทก์ การอุทธรณ์เพื่อคัดค้านคำพิพากษาในส่วนคดีอาญาได้หรือแม้จะเข้าร่วมเป็นโจทก์ก็ไม่สามารถเข้าร่วมเป็นโจทก์ได้ในทุกฐานความผิด

3) ปัญหาการเรียกค่าสินทดแทนในคดีอาญา การตีความความหมายของคำว่า ผู้เสียหาย ตามมาตรา 44/1 ยังไม่มีความชัดเจนว่าต้องตีความว่าเป็นผู้เสียหายโดยนิตินัย ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา หรือเป็นผู้เสียหายตามกฎหมายแพ่งเท่านั้น ซึ่งแตกต่างจากผู้เสียหายในประเทศฝรั่งเศสได้ระบุไว้ชัดเจนว่า ผู้เสียหายที่มีสิทธิเรียกค่าสินไหมทดแทนไม่จำเป็นต้องเป็นผู้เสียหายโดยนิตินัย

นอกจากนี้ ยังมีปัญหาในเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างการขอเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการกับการร้องขอให้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนทำให้ผู้เสียหายที่เข้าร่วมเป็นโจทก์แต่ไม่ได้ร้องขอให้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนไม่มีสิทธิได้รับค่าสินไหมทดแทน หรือกรณีที่ผู้เสียหายขอให้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแต่ไม่ได้ขอเข้าร่วมเป็นโจทก์ ไม่อาจดำเนินคดีในส่วนอาญาได้ ก่อให้เกิดความยุ่งยากซับซ้อนในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของผู้เสียหาย

4) ปัญหาการบังคับคดีค่าสินไหมทดแทน เมื่อศาลมีคำพิพากษาให้จำเลยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เสียหายถือว่าผู้เสียหายเป็นเจ้าหนี้ตามคำพิพากษาในส่วนแพ่งสามารถที่จะเรียกให้จำเลยชดใช้ค่าเสียหายได้โดยไม่ต้องไปฟ้องร้องคดีแพ่งอีก แต่ผู้เสียหายกลับไม่ได้รับช่วยเหลือในการบังคับเอาค่าสินไหมทดแทนจากจำเลย ผู้เสียหายต้องไปดำเนินการบังคับคดีเช่นเดียวกับคดีแพ่งทั่วไป

2. ข้อเสนอแนะ

เมื่อรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้ให้สิทธิกับผู้เสียหายในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในการเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการ แต่ยังมีบทกฎหมายที่ทำให้ผู้เสียหายเสียสิทธิเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญา จากการศึกษาพบว่าเห็นควรแก้ไขแนวทางในการคุ้มครองสิทธิเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของผู้เสียหายในการดำเนินคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในการเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการ ดังนี้

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในการเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการ
ดังนี้

1) ควรมีการแก้ไขเพิ่มเติม ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (4) โดยให้กำหนดคำนิยามของคำว่าผู้เสียหายให้ชัดเจน ดังนี้ มาตรา 2 (4) “ผู้เสียหาย หมายความว่า บุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่ได้รับความเสียหาย ไม่ว่าจะเป็นในด้านการบาดเจ็บทางร่างกายหรือสภาพจิตใจ ความเจ็บปวดทรมาน ความรู้สึกนึกคิด ความสูญเสียทางเศรษฐกิจหรือสิทธิขั้นพื้นฐาน โดยเป็นผลมาจากการกระทำหรือละเว้นการกระทำ ซึ่งเป็นการละเมิดต่อกฎหมายอาญาโดยไม่จำเป็นต้องเป็นผู้เสียหายโดยนิตินัย และให้ หมายความร่วมมือถึงผู้มีอำนาจจัดการแทนตามมาตรา 4 มาตรา 5 และมาตรา 6”

2) ควรมีการเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เป็นมาตราใหม่ ดังนี้ “ให้พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ ศาลและเจ้าหน้าที่อื่นในกระบวนการ ยุติธรรมทางอาญามีหน้าที่ดังต่อไปนี้

(1) แจ้งให้ผู้เสียหายทราบถึงสิทธิและหน้าที่ในกระบวนการวิธีพิจารณาคดีอาญา ทั้งในการฟ้องคดี การเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการ การเรียกร้องค่าสินไหม-ทดแทนจากจำเลย

(2) แจ้งให้ทราบถึงความคืบหน้าในการดำเนินคดี เช่น การสอบสวน การส่งสำนวนให้พนักงานอัยการ การยื่นฟ้องคดีต่อศาล คำสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้องของพนักงานอัยการ

(3) แจ้งกำหนดการพิจารณาคดีและพิพากษาคดี รวมถึงการปล่อยตัวผู้กระทำความผิดให้ผู้เสียหายทราบ”

3) ควรมีการแก้ไขเพิ่มเติมมาตรา 30 วรรคสอง แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ดังนี้ “คดีอาญาใดซึ่งพนักงานอัยการยื่นฟ้องต่อศาลแล้ว ผู้เสียหายจะยื่นคำร้องต่อศาลขอเข้าร่วมเป็นโจทก์ในระยะเวลาใดระหว่างพิจารณาก่อนศาลชั้นต้นพิพากษาคดีนั้นก็ได้

เมื่อผู้เสียหายยื่นคำร้องต่อศาลขอเข้าร่วมเป็นโจทก์ตามวรรคหนึ่งให้ถือว่าผู้เสียหายเป็นโจทก์ในส่วนค่าสินไหมทดแทนตามมาตรา 44/1 ด้วย”

4) ควรมีการแก้ไขเพิ่มเติมข้อความต่อไปนี้ ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1 “... ผู้เสียหายตามมาตรานี้ หมายถึง ผู้ที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำละเมิดในส่วนแพ่งซึ่งเป็นผลมาจากการกระทำความผิดอาญาไม่ว่าศาลจะมีคำพิพากษาลงโทษผู้กระทำความผิดหรือไม่

ในกรณีที่ผู้เสียหายยื่นคำร้องตามมาตรานี้ ให้ถือว่าผู้เสียหายเข้าร่วมเป็นโจทก์กับพนักงานอัยการตามมาตรา 30 ด้วย”

5) ควรมีการแก้ไขเพิ่มเติมข้อความต่อไปนี้ ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 50 “... ในกรณีที่จำเลยปฏิเสธที่จะชดใช้ค่าสินไหมทดแทน ศาลมีอำนาจสั่งบังคับด้วยการคุมขัง หากผู้กระทำผิดหรือจำเลยปฏิเสธที่จะชดใช้ค่าสินไหมทดแทน

หากระหว่างจำเลยถูกคุมขังอยู่ในเรือนจำ จำเลยมีรายได้ให้ศาลมีคำสั่งให้นำรายได้ดังกล่าวมาชำระให้กับผู้เสียหายได้”

ทั้งนี้ เพื่อให้การคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของผู้เสียหายบรรลุถึงวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 40 และให้สอดคล้องกับปณิญาสากล่าวด้วยหลักความยุติธรรมขั้นพื้นฐานของผู้เสียหายหรือเหยื่ออาชญากรรม และการใช้อำนาจโดยมิชอบ ค.ศ. 1985